

Analýza mediálního obrazu ústavní výchovy v českých médiích za roky 2010 - 2015

Zpráva z výzkumu

Mgr. Kateřina Kňapová, Bc. Roman Petrenko

Shrnutí hlavních zjištění

- Ve sledovaném vzorku se nejčastěji píše o **dětských domovech a výchovných ústavech**.
- Mediální obraz různých typů zařízení ústavní výchovy se liší – spíše v **pozitivním kontextu se píše o dětských domovech**, spíše v **negativním kontextu se pak píše o výchovných ústavech**.
- Osobami, které ve článcích nejčastěji vystupují, jsou **klienti či klientky ústavní výchovy, ředitelé a ředitelky zařízení ústavní výchovy a pracovníci a pracovnice zařízení ústavní výchovy**. Pro klienty či klientky ústavní výchovy je charakteristický spíše pasivní výskyt, tedy spíše se o nich mluví, než že by se vyjadřovali sami.
- Problematiku ústavní péče nejčastěji pokrývají **regionální média**, která se zaměřují zejména na události týkající se **konkrétních zařízení**, ať už s pozitivním (např. příklady dobré praxe v integraci dětí ze zařízení do běžného života), nebo negativním ohlasem (např. útěk, napadení ve výchovném ústavu).
- Jedním z důležitých témat je **kritika fungování zařízení ústavní výchovy**, v případě výchovných ústavů je to často aspekt bezpečnosti, v případě dětských domovů spíše rozvoj kompetencí jejich klientů a klientek, aby byli po odchodu ze zařízení schopni plně se zapojit do běžného života ve společnosti.

Analýza mediálního obrazu

Popis vzorku

Analýza proběhla na vzorku 396 článků z českých médií. Základním zdrojem byly vybrané články z monitoringu tisku, který si nechává Národní ústav pro vzdělávání zpracovávat agenturou Newton Media. Ta nabízí široké portfolio služeb z oblasti monitoringu médií a analýzy mediálních dat. Pro účely této analýzy byl vyžádán soubor článků týkajících se vybraných klíčových slov k tématu ústavní výchovy za posledních 6 let. Kompletní seznam sledovaných médií v rámci monitoringu agentury Newton Media je uveden na jejích webových stránkách¹.

Doplňující výběr dalších článků byl proveden z databáze Anopress a týkal se specificky ústavní péče. Anopress je databáze monitoringu českých médií obsahující plné texty novinových a časopiseckých článků, doslovné přepisy televizních a rozhlasových relací a zprávy z internetových serverů. Databáze je spravována společností Anopress, kterou v roce 2011 koupila dominantní nadnárodní monitorovací společnost Newton Media. Kompletní seznam sledovaných médií je uveden na webových stránkách Anopressu². Klíčovými slovy byly: ústavní výchova, péče o ohrožené děti, ústavní péče, dětský domov, výchovný ústav, středisko výchovné péče a náhradní výchovná péče (s příslušnými gramatickými variantami). Obě části vzorku pokrývají období od 1. 1. 2010 do 31. 12. 2015.

Použitá metodologie

Při analýze článků ve vzorku probíhalo kódování na dvou úrovních. První úroveň byla charakteristika článku jako takového. V rámci této charakteristiky docházelo ke kódování média, ze kterého článek nebo text pochází, a typu článku. V rámci charakteristiky typu článku byly vyčleněny subtypy nazvané pracovními jako příběh/profil, investigace, informace, téma, rozhovor, promo a komentář. Do kategorie promo spadaly například explicitní PR články především soukromých firem nebo články, které píšou sami zaměstnanci či zaměstnankyně zařízení ústavní výchovy. Druhou úrovní byl samotný obsah článku. V rámci toho byl kódován typ zařízení, který je ve článku zmíněn, jednotliví aktéři, hlavní téma a celkové vyznění.

Struktura vzorku

Z hlediska zastoupení jednotlivých médií ve sledovaném vzorku lze konstatovat, že se přibližně z poloviny jedná o regionální média, v drtivé většině o regionální mutace Deníku.

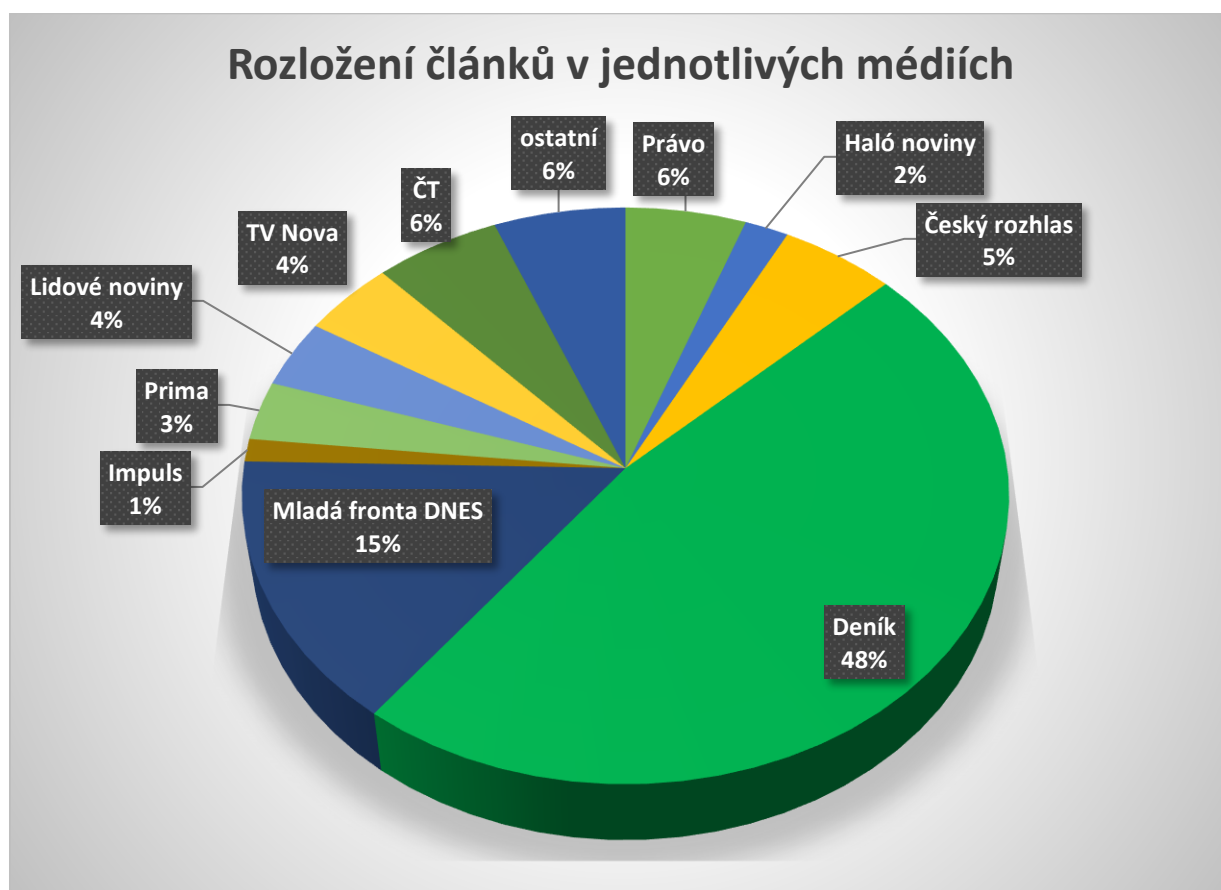
¹ <http://www.newtonmedia.cz/cs/monitorovana-media>

² <http://www.anopress.cz/sledovana-media>

V Deníku vyšlo celkem 187 analyzovaných článků, což tvoří 48 % vzorku. Druhým nejčastěji zastoupeným médiem je Mladá fronta DNES, především regionální přílohy s 59 články. Následují veřejnoprávní Česká televize s 23 články a deník Právo s 22 články.

Pro články v regionálních médiích je charakteristické to, že se zabývají spíše situacemi souvisejícími se životem konkrétních zařízení a už méně obecnými tématy týkajícími se ústavní výchovy jako takové. Jedná se o obecně informativní články, v případě regionálních médií jde nejčastěji o popis konkrétního zařízení. Takových případů bylo ze vzorku 396 článků celkem 195, což představuje přibližně polovinu.

Nelze vyloučit možnost, že se téma ústavní výchovy vyskytuje i v dalších médiích, která vzorek nezachytil, protože ve svých člancích při referování o ústavní výchově používají příliš obecná označení či hovorový jazyk (např. termín „pasták“) nebo z jiných důvodů neodpovídají zvoleným klíčovým slovům.

O jakých typech zařízení se píše

Z hlediska typů zařízení ústavní péče vyskytujících se ve vybraném vzorku převažují články o dětských domovech (182 článků) a výchovných ústavech (166).

O výchovných ústavech se navzdory tomu, že jich v České republice bylo v roce 2015 pouze 29, píše poměrně hodně. Dětských domovů bylo v roce 2015 v provozu 145 a počet článků o nich je jen o málo větší. Středisek výchovné péče bylo v roce 2015 v evidenci MŠMT celkem 42, ale ve vzorku se o nich objevilo jen pár článků, přestože na ně výzkum v klíčových slovech cílil. Dá se předpokládat, že silně nadproporční zastoupení výchovných ústavů ve vzorku souvisí s mediálně vděčnými tématy násilí a dětí na útěku, která se v souvislosti s nimi objevují.

Ostatní typy zařízení, případně nespécifikovaná obecná označení (zařízení ústavní výchovy či zařízení ústavní péče), se vyskytovaly celkem pouze v 65 případech, nejčastěji šlo právě o obecné označení zařízení ústavní výchovy (24 článků) nebo texty, kde se píše o diagnostických ústavech (20 článků).

O jakých aktérech se ve člancích píše

S pojmem aktér pracujeme v sociologickém smyslu slova – jedná se o jednotlivce či skupinu osob nebo instituci schopnou nezávislého a samostatného jednání a vyjadřování, bez ohledu na to, jak aktivní roli v událostech sehrává, jestli je aktér v analyzovaných člancích hybatelem děje, nebo jen divákem.

Aktéři, o nichž se v analyzovaném vzorku článků píše nejčastěji, jsou klienti a zaměstnanci zařízení ústavní výchovy, zejména ředitelé a ředitelky.

Nejvíce byli v textech jmenováni klienti či klientky zařízení ústavní výchovy (201 článků), dále ředitelé nebo ředitelky zařízení ústavní výchovy (149 článků), Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (68 článků) a pracovníci či pracovnice zaměstnaní v zařízeních ústavní výchovy na jiných pozicích, především vychovatelé a vychovatelky (51 článků). Ve více než 20 člancích se vyskytují další aktéři: policie (38 článků), politici a političky (28 článků), nevládní neziskové organizace (25 článků), občané a občanky měst, ve kterých jsou zmíněná zařízení ústavní výchovy (22 článků), a soukromé firmy (21 článků).

O jakých aktérech se ve člancích píše	Četnost
klient/klientka ÚV	201
ředitel/ředitelka zařízení	149
MŠMT	68
pracovník/pracovnice zařízení ÚV	51
policie	38
ostatní	30
politik/politička	28
neziskové organizace	25
rodiče	24
občan/občanka	22
firma	21
psycholog/psycholožka	17
ombudsman/ombudsmanka	14
právník/právníčka	12
MPSV	11
starosta/starostka	11

Ředitelé a ředitelky zařízení byli nejčastěji těmi, kdo byl ve člancích přímo citován. Naopak klienti a klientky zařízení se ve většině analyzovaných článků objevili pouze pasivně, píše se tedy o nich, ale není citován jejich pohled na věc. Z hlediska diskurzivní analýzy může být takový způsob prezentace klientů a klientek zařízení ústavní výchovy problematický. Aktéři, kteří jsou ve člancích nejčastěji citováni (tj. ředitelé zařízení, vedoucí vychovatelé či MŠMT), mají k uzpůsobení podmínek ústavní výchovy patřičné pravomoci. Malý prostor, který

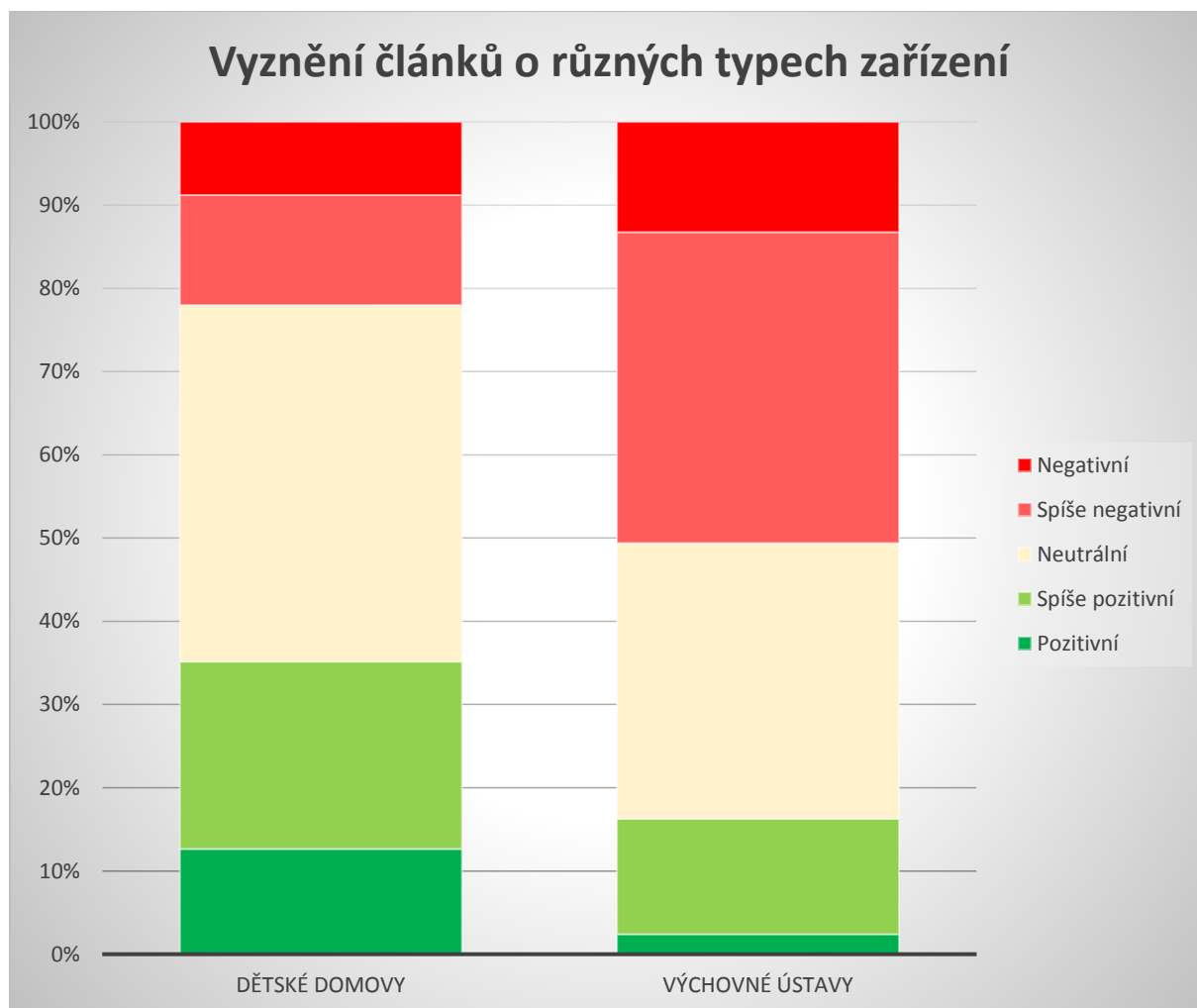
dostávají hlasy klientů a klientek, může vytvářet dojem, že nejsou kompetentní k účasti na diskusi o podobě systému ústavní péče, resp. že s nimi veřejnost v této diskusi nepočítá.

V článcích je minimální zastoupení nezávislých odborníků či zdrojů z výzkumů a studií v oblasti ústavní výchovy, ať už v rámci České republiky, nebo ze zahraničí. Ředitelé a pracovníci zařízení čerpají při výpovědích do médií nejčastěji z osobních zkušeností z provozu vlastního zařízení, někdy též reflektují informace, které mají o chodu jiných zařízení ze svého regionu či kraje.

Vyznění obsahu článků

Vyznění článků o ústavní výchově v pozitivním či negativním smyslu se u jednotlivých typů zařízení liší, což lze dobře ilustrovat na článcích o dvou nejčastěji zmiňovaných typech zařízení – dětských domovech a výchovných ústavech. U obou je silně zastoupeno neutrální vyznění, to znamená, že pozitivní nebo negativní hledisko není v souvislosti s ústavní výchovou zřetelně přítomné. Články s neutrálním vyzněním tvoří u dětských domovů 43 % procent, u výchovných ústavů 33 % procent vzorku. Často se jedná o krátké informativní články o dění v některém z těchto typů zařízení.

Positivně vyznívající články tvoří v případě dětských domovů přibližně 35 %, v případě výchovných ústavů je to jen 15 %. Negativně vyznívajících článků je ovšem v případě výchovných ústavů 50 %, zatímco v případě dětských domovů pouze 22 %.

Hlavní témata spojená s ústavní výchovou

Ve sledovaném vzorku textů lze analyzovat několik hlavních tematických okruhů. Lze je rozdělit na témata obecnějšího charakteru a specificky se vyskytující témata, související s jednotlivými typy zařízení ústavní výchovy, především nejčastěji zastoupenými dětskými domovy a výchovnými ústavů. Nejprve se podíváme na obecný okruh témat vyskytujících se napříč celým spektrem článků, bez ohledu na typ zařízení.

Hlavním tématem obecně je popis fungování zařízení ústavní výchovy, a to jak z hlediska neutrálního popisu fungování systému ústavní výchovy a jednotlivých zařízení, tak pozitivního a negativního hodnocení běžného fungování ústavů a jejich přínosů a rizik. Články s neutrálním popisem jsou nejčastěji krátké informativní texty o tom, že se bude rušit nebo naopak otevírat některé zařízení, texty informující o dění v některém ze zařízení (například dětský den, soutěže pro děti z výchovných ústavů či dětských domovů).

Positivní vyznění se objevuje u článků, které mají charakter rozhovoru s některým z ředitelů či ředitelk, zaměstnanců či zaměstnankyň nebo klientů a klientek (např. rozhovor s ředitelem dětského domova v Jihlavských listech – *Jihlavské listy*, 29. 7. 2011, s. 12). Vyplývají z nich pozitivní důsledky pobytu v ústavní výchově pro děti, které mají poruchy chování nebo pocházejí z problematického prostředí. Příkladem je následující vyjádření: *„Dětské domovy jsou daleko podnětnějším prostředím než většina sociálně znevýhodněných rodin... Děti v mladším věku jsou vystaveny vlivům sociálně patologických jevů. Děti nejsou odebírány z rodiny kvůli chudobě – je to mozaika problémů a chudoba je následek“* (ibid.).

Nejvýznamnějším tématem článků s pozitivním vyzněním je resocializace klientů a klientek zařízení ústavní výchovy. K dalším pozitivně vyznívajícím tématům patří zejména organizace zařízení ústavní výchovy. Konkrétně se jednalo o prezentaci příkladů dobré praxe v těchto oblastech:

- prostředí, u kterého je snaha jej co nejvíce přiblížit domácímu prostředí,
- široká škála volnočasových aktivit,
- motivační vícestupňový systém, ve kterém klienti a klientky zařízení prokazují určitý posun v chování a posouvají se tak do režimu s menší kontrolou (např. rozhovor s pracovníci dětského domova se školou, *ČRo Vysočina*, 17. 5. 2012, 17:10),
- projekty směřující k přípravě klientů a klientek zařízení ústavní výchovy na život po jejich opuštění (např. rozhovor s ředitelem Dětského domova Krnsko Josefem Povolným: *„Nabízíme možnost se s chodem dětského domova seznámit a vytipovat si potenciálního zaměstnance. V okolí kromě Škody spolupracujeme třeba s Johnson Controls a dalšími subjekty především v oblasti automobilového průmyslu. Ocenili bychom ale i zájem třeba ze strany obchodních řetězců. Nesmírně důležitá je totiž návaznost. Ale každý nás nejprve musí poznat. Řada dětí k nám přichází z rodin, kde je určitá genová zátěž, nepodnětné prostředí, kde rodiče do zaměstnání nedochází a děti nemají správný vzor. Nechápu, proč lidé chodí do práce, když jejich rodiče si pro*

*peníze zajdou v pátek na úřad. To není výsměch, to je absence správného modelu.“
Nymburský deník, 23. 10. 2014, str. 2).*

Negativní vyznění je charakteristické pro články, jejichž tématem jsou různé sociálně patologické jevy nebo problémové chování, které se objevuje zejména u klientů a klientek výchovných ústavů. Do této kategorie patří bezpečnost jak pracovníků, tak klientů a klientek zařízení ústavní výchovy. Články týkající se bezpečnosti se ve zvýšené míře objevily v souvislosti s útokem dvou klientů výchovného ústavu v Králíkách na vychovatele a vychovatelku v březnu 2014.

Dalším tématem, které je negativně prezentováno ve zkoumaném vzorku mediálních textů, je fungování některých zařízení. Kritika míří zejména na:

- špatné fungování některých zařízení a jejich režim,
- nedostatečnou přípravu klientů a klientek na život po opuštění ústavní výchovy.

Kritika fungování některých zařízení ústavní výchovy v médiích se týká jak neadekvátně přísného režimu některých zařízení, tak naopak režimu, který je příliš benevolentní. První oblast kritiky fungování ilustruje následující úryvek ze článku *Nejhorsí dětský domov: děti jsou venku, jen když si chtějí zakouřit, líčí místní (Lidovky.cz, 7. 8. 2014)*: „I když na základě výtky ombudsmana mělo v domově dojít k uvolnění režimu, přesto se podle Smrže děti na zahradě moc často nepohybují. Co tedy dělají celý den, zavření uvnitř? „Občas jdou na procházku, ale to jen tehdy, když si chtějí děti zakouřit. V budově je totiž zákaz. I zaměstnanci chodí na cigaretu před branku,“ vypráví. To potvrzují i místní obyvatelé: když si chtějí děti zakouřit, vychovatelka je vyvede nahoru za dům. Dříve se také děti často zapojovaly do dění v obci. Nejčastěji se jednalo o neplacené brigády, kdy svěřenci například skládali místním důchodcům uhlí, nebo se 5. prosince převlékli za Mikuláše, čerta a anděla. Právě tímto přístupem k dění v obci si dětský domov získal dobrou pověst. S nástupem nového vedení se ale ústav začínal postupně stále více izolovat a dnes do domova nejsou vpuštěni ani bývalí chovanci, kteří si přijeli připomenout místo, kde vyrůstali.“

Další oblast, která se objevila zejména v souvislosti s výchovnými ústavu, bude podrobněji analyzována v kapitole zabývající se specificky mediální reprezentací výchovných ústavů.

Méně častým případem (řádově desítky článků z celkového vzorku 396 analyzovaných dokumentů) je to, že se články sice týkají oblasti ústavní výchovy, ale nejde v nich o samotnou výchovu (funkci zařízení), nýbrž o jiné záležitosti, které se nicméně péče o ohrožené děti nebo situace v jednotlivých zařízeních nějak dotýkají. Ústavní výchova je zde spíše pasivním polem pro popis jiných událostí. Příkladem jsou články zabývající se zneužíváním finančních prostředků směřujících do zařízení vedením těchto ústavů, dále propagační články firem, které některá ze zařízení, obvykle dětské domovy, podporují v rámci svých aktivit společenské odpovědnosti. Tyto články se nezabývají fungováním ústavní výchovy, klienty ani hodnocením systému, ale díky přítomnosti klíčových slov spadly do vzorku mediálních výstupů.

Témata spojená s konkrétními typy zařízení ústavní výchovy

Z hlediska konotací a kontextů, ve kterých se o ústavní výchově píše, je třeba rozlišovat mezi různými typy zařízení, protože jejich mediální obraz se liší. Ve sledovaném vzorku se nejčastěji psalo o dětských domovech a výchovných ústavech.

Výchovné ústavy

Mediální obraz výchovných ústavů je do velké míry konstruován prostřednictvím několika velkých případů:

- 1) útěky z výchovných ústavů, kam spadají i hojně medializované útěky Nikolase Badyho, který se do výchovného ústavu dostal kvůli brutálnímu mučení a znásilnění mladšího chlapce,
- 2) útoky a bezpečnost v ústavech, což je téma, které se ve větší míře objevilo v souvislosti s útokem dvou chovanců na vychovatele a vychovatelku ve výchovném ústavu v Králíkách (březen 2014),
- 3) obecné fungování zařízení,
- 4) snaha o zapojení klientů a klientek z výchovných ústavů do „běžného“ života.

První dvě témata jsou v analyzovaném vzorku zastoupena nejvíce, proto také do značné míry určují mediální obraz výchovných ústavů, v němž převažuje negativní hodnocení. Klíčovým motivem, který se objevuje v těchto tématech, je již zmíněná **bezpečnost** a to především bezpečnost zaměstnanců a obyvatel v okolí VÚ. Vedle obav o bezpečí lidí, kteří v těchto zařízeních pracují, se v menší míře objevuje i téma bezpečí klientů a klientek, kteří v zařízeních pobývají. V případě útěků z výchovných ústavů bývá bezpečnost (zpravidla okolí ústavu) jedním z hlavních motivů k uveřejnění těchto typů článků. Charakteristické je i složení aktérů těchto článků – vedle vedení zařízení a jejich klientů či klientek se zde objevuje také policie. 34 z 38 článků, v nichž je policie zmíněna jako aktér, se týká právě výchovných ústavů.

Mediální obraz výchovných ústavů ve sledovaném období do značné míry ovlivňují právě útěky Nikolase Badyho (od konce roku 2010 do roku 2013) a útok v Králíkách (březen 2014). Tyto konkrétní kauzy pak otevírají obecnější témata, zejména přísnost režimu v zařízeních, bezpečnost nebo práva a povinnosti klientů a klientek výchovných ústavů.

Jak neúměrná přísnost, tak i údajná velká mírnost ústavů směrem ke klientům a klientkám jsou v rámci mediální reprezentace vnímány kriticky. Ilustrativní je článek z dubna 2014 s názvem *Děti ve „vězení“ smějí i na Facebook*, který vyšel v Mladé frontě DNES v souvislosti s tím, že do ústavu byl umístěn jeden z pachatelů útoku na vychovatele v Králíkách: *„Do ústavu v Boleticích posílají nevladatelné chlapce, někteří i zabili. V pátek sem přivezli kluka, který v Králíkách napadl vychovatele. Režim je přísný, o vězení v pravém slova smyslu se však mluvit nedá. (...) Kolem žádná dvoumetrová zeď ani ostnatý drát, ale úplně normální plot,*

který by mladý kluk vmžiku přelezl.“ (Mladá fronta DNES, 1. 4. 2014, s. 4). Kritika zabezpečení a režimu ústavu se objevuje v tomto úryvku implicitně hned několikrát – poprvé v titulku, který vedle sebe dává slova „vězení“ a „facebook“. Na jedné straně je tu represivní instituce, v níž by měl panovat přísný řád, na druhé straně sociální síť a přístup k internetu, který v tomto kontextu znamená určitou míru svobody, jež navíc kontrastuje s represí, která by měla v zařízení probíhat. Podobná figura se objevuje i v citovaném odstavci, kde je na jednu stranu postaven obraz klienta-vraha a na druhou stranu plot, který nepředstavuje pro takovou osobu žádnou překážku. Tento kontrast je implicitně prezentován jako neadekvátní – takto nebezpeční chlupci by měli být za vysokou zdí, ale oni jsou „jen“ za plotem a nadto se mohou bavit na sociálních sítích. Ekvivalentní kontrasty se objevují i v dalších článcích, které se fungováním výchovných ústavů zabývají. To vše navzdory tomu, že ze strany jejich vedení existuje snaha taková očekávání rozbít poukazem na to, že se nejedná o vězeňská zařízení.

Dětské domovy

Mediální obraz dětských domovů by se dal rozdělit do dvou rovin – v té první se jedná o texty, ve kterých mají ústřední roli, v té druhé jsou naopak pasivním objektem, a to především v souvislosti s charitativní činností, kterou v jejich prospěch provozují různé subjekty od firem až po studenty. V mediální prezentaci dětských domovů se neobjevují výrazné konkrétní kauzy, které do značné míry ovlivňují mediální obraz typu zařízení ve sledovaném období, jako je tomu v případě výchovných ústavů.

V první rovině – té, kde jsou dětské domovy ústředním, nikoliv pasivním objektem – je mediální obraz konstruován především na dvou tématech:

- 1) každodenní fungování dětských domovů,
- 2) kritika fungování dětských domovů jak na úrovni každodennosti, tak na úrovni role, kterou mají mít z hlediska výchovy klientů a klientek a přípravy na život poté, co opustí ústavní výchovu.

Na rozdíl od výchovných ústavů mají dětské domovy neutrální nebo kladný mediální obraz. Jejich kritika se objevuje především v souvislosti s tím, jak připravují své klienty a klientky na období po opuštění domova, nicméně ve srovnání s výchovnými ústavými je vedena méně odsuzujícím způsobem. Do určité míry to souvisí také s faktem, že v případě dětských domovů dostávají alespoň nějaký prostor pro vyjádření jejich bývalí klienti a klientky. Jedná se především o ty mladé lidi, kteří se nějakým způsobem vymykají obvyklému lidovému obrazu klientů a klientek dětských domovů – jsou úspěšní a společensky angažovaní. Typicky se jedná o studenty či studentky vysokých škol. Rozhovory s nimi se věnují popisu jednotlivých situací v dětském domově, zážitkům klientů i celkovému fungování ústavní výchovy a náhradní péče z hlediska nastavení role dětských domovů a dalších institucí v rámci systému. Příkladem jsou rozhovory s Natálií Mikulovou (*Rádio Impuls*, 8. 10. 2015) a Michalem Ďorděm (*Mladá fronta DNES*, 26. 10. 2011, s. 1), členy neziskové organizace

Vteřina poté, která se transformací fungování dětských domovů věnuje. Hlas „běžného“ klienta či klientky dětských domovů zůstává v mediální reprezentaci dětských domovů a ústavní výchovy obecně jen marginální.

Dalším problémem, který se v kritice objevuje, jsou nízké kompetence klientů a klientek dětského domova v běžném životě, včetně finanční kompetence. Jedná se o téma, které se objevuje v celém vzorku, včetně možných pilotních způsobů řešení, kterým jsou například domy na půli cesty nebo spolupráce se zaměstnavateli.

Z hlediska mediální prezentace dětských domovů (v případě, že se jedná o články, ve kterých mají „aktivní“ roli) je názorným ilustrativním textem např. článek s názvem *Bezdomovci z děčáku*, který vyšel v časopise Týden (*Týden*, 17. 2. 2014, s. 28). Objevuje se v něm právě zmíněná kritika jak na úrovni každodennosti, tak na úrovni systémové role dětských domovů. Zároveň se zde objevují i hlasy těch, kteří dětskými domovy prošli, především v roli zasvěcených kritiků systémové role dětských domovů: *„Existují sice různé kursy, jak nakládat a především hospodařit s penězi, ale ne u každého zaručí žádoucí účinek. „Já jsem na jeden z nich chodil v sedmnácti. Ale člověk je v tomhle věku ještě v pubertě a moc ho nebaví sedět někde ve svém volném čase a povídat si o tom, jak šetřit,“ říká Ďord. Finanční gramotnost je tak v praxi velmi nízká.“* (...) *„Podle odborníků z praxe by například pomohlo, kdyby se s mladými lidmi opouštějícími dětské domovy dále pracovalo. (...) Pokud se však těmto mladým lidem nepodaří kontaktovat například neziskovou poradnu, mají smůlu. V okamžiku, kdy jim je osmnáct let, totiž skončí práce sociálních kurátorů, kteří s nimi doposud pracovali, a oni se musejí starat sami o sebe.“*

V souvislosti s tématem každodennosti a každodenního života v dětském domově jsou obvyklé i propagační články, které často píšou sami pracovníci či pracovnice dětských domovů, případně se jedná o rozhovor s nimi. Obsahem těchto článků je představení fungování či historie konkrétních dětských domovů, obvykle s pozitivním vyzněním. Příkladem je rozhovor s ředitelem Dětského domova Emanuelem Janem Tomigou (*Snažíme se s dětmi rozvíjet jejich osobnost, Nové Přerovsko*, 7. 12. 2012, s. 1) nebo článek *Děti ze ZŠ a DD Prostějov si užívaly školy v přírodě* (*Prostějovský deník*, 21. 6. 2010, s. 8).

V rovině prezentace dětských domovů jako pasivního objektu je nejdůležitějším tématem charitativní či obecně podpůrná činnost, zejména v materiální rovině. Poskytovatelem této pomoci jsou často firmy – příkladem je článek *Firmy se spojují v unikátním projektu: najmou mladé lidi z dětských domovů* (*Hospodářské noviny*, 18. 11. 2013, s. 22), ve kterém se objevují takřka výhradně hlasy spojené s dotyčnými firmami, menšinově pak také s nevládními organizacemi, které na projektu spolupracují. Pro takové články je typické, že pokud v nich zazní hlas dětských domovů, tak více v podobě vedení těchto zařízení než v podobě klientů a klientek dětských domovů jako takových. Firmy ale nejsou exkluzivními poskytovateli pomoci či podpory dětským domovům, často jsou to také studenti nebo veřejné sbírky.

Diagnostické ústavy a dětské domovy se školou

Jak bylo popsáno výše, o diagnostických ústavech a dětských domovech se školou se píše jen minimálně. Pro oba typy zařízení a jejich mediální obraz jsou společná především dvě témata, která se vztahují k ústavní výchově obecně:

- 1) bezpečnost,
- 2) reforma ústavní výchovy jako takové.

V případě dětských domovů se školou je třeba poznamenat, že nízký výskyt mediálních textů o nich v případě sledovaného vzorku může být dán i tím, že v některých případech mohou být zaměněny za dětské domovy. Tam, kde se píše o dětských domovech se školou, se jedná především o popis inovativních nebo integračních snah konkrétního zařízení (např. rozhovor s Radkem Vovsíkem *Mladé vrahy už tu nemáme, říká ředitel Radek Vovsík, Deník.cz*, 5. 10. 2011). Celkově je mediální obraz dětských domovů se školou v rámci sledovaného vzorku spíše pozitivní. Tento závěr by ale nebylo korektní zobecňovat na celý mediální prostor vzhledem k omezenému počtu případů ve sledovaném vzorku.

V případě diagnostických ústavů je tomu spíše naopak. Články týkající se konkrétních zařízení se obvykle vztahují k negativním jevům souvisejícím například s již zmíněnou bezpečností v těchto zařízeních (např. pořad *Partie* na téma *Bezpečnost na školách a ve výchovných ústavech*, *TV Prima*, 26. 10. 2014, kde se výchovné a diagnostické ústavy řadily prakticky na stejnou úroveň).

Diagnostické ústavy čelí ze všech typů školských ústavů největší nejednoznačnosti, co se mediálního obrazu týká. Z kontextů, ve kterých jsou uváděny, je zřejmé, že novinářům není jasná jejich role a postavení v systému a jejich spíše negativní mediální obraz tak může padat na vrub například i záměnám diagnostických a výchovných ústavů.

Závěr

O ústavní výchově jako celku píšou nejčastěji regionální média, včetně regionálních příloh celostátních médií. Jedná se především o Deník a Mladou frontu DNES. Z různých typů zařízení ústavní výchovy se nejčastěji píše o dětských domovech a výchovných ústavech, přičemž jejich mediální obraz se do značné míry odlišuje – v případě dětských domovů se jedná především o neutrální nebo pozitivní vyznění textů, v případě výchovných ústavů spíše o negativní. Hlas samotných klientů a klientek ústavní výchovy je upozaděn, za tato zařízení nejčastěji hovoří jejich vedoucí pracovníci a pracovnice nebo zaměstnanci či zaměstnankyně.

Jedním z důležitých témat je kritika fungování zařízení ústavní výchovy, v případě výchovných ústavů je to často aspekt bezpečnosti, v případě dětských domovů spíše rozvoj kompetencí jejich klientů a klientek, aby po odchodu ze zařízení byli schopni se plně zapojit do běžného života ve společnosti. V případě mediálního obrazu výchovných ústavů je jejich obraz konstruován zejména v souvislosti se dvěma kauzami – opakovanými útoky mladistvého násilníka Nikolase Badyho a pobodáním vychovatele výchovného ústavu v Králíkách. I z toho důvodu je klíčovým tématem mediálního obrazu bezpečnost, a to jak v kontextu bezpečnosti personálu nebo okolí, tak samotných klientů a klientek výchovných ústavů.

Pro mediální obraz dětských domovů jsou charakteristické dvě roviny, přičemž v první z nich je fungování nebo systémová kritika dětských domovů ústředním tématem a ve druhé mají dětské domovy spíše pasivnější roli, nejčastěji jako příjemci charity, případně projektů rozvíjejících kompetence jejich klientů a klientek.